

10.71138/turkav.1623607

Yemen Eyyûbî Sultanı Melik el-Muiz İsmâil'in Dönemi

Doç. Dr. Murat SERDAR | [0000-0003-2922-1096](https://orcid.org/0000-0003-2922-1096) |
mserdar61@live.com

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih
Bölümü, Tokat, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01rpe9k96>

Doktora Öğr. Mustafa GÜNEŞ | [0009-0005-6664-0910](https://orcid.org/0009-0005-6664-0910) |
mustafagunes_55@hotmail.com

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Tokat, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01rpe9k96>

Öz

Eyyûbî devleti, 1169-1260 yılları arasında Mısır, Suriye, Filistin, Yemen, Hicaz ve Irak'ın kuzeyi gibi geniş bir bölgede hüküm sürmüş, döneminde önemli bir siyasi aktör olmuştur. Bu dönemde Yemen'de ise Hâricî Benî Mehdi devleti ortaya çıkmış, Eyyûbîler ve Abbasîler, Benî Mehdi'nin Yemen topraklarındaki faaliyetlerinden haberdar olmuşlar, bölgede artan (kendilerine karşı) bu tehdidin varlığını görmüşlerdir. Benî Mehdi tehdidi, Yemen'e sınır olan mukaddes beldelede de (Mekke ve Medine'ye de) ulaşma potansiyeli taşıyordu. Ayrıca Yemen, Fatımîlerin nüfuzunun olduğu bir yerdi. Eyyûbîler, Fatimî devletini yıkmış, bu devletin nüfuzuna da varis olarak Yemen'e de dikkat kesilmişlerdir. Bu dikkat neticesinde, Yemen üzerindeki Eyyûbî hakimiyeti, Selâhaddin Eyyûbî'nin kardeşi Turanşah'ın bölgeye 569/1174'te gerçekleştirdiği seferle başlamıştır. Yemen, bu vakit, çeşitli mezheplerin etkisi altında, siyasi olarak çatışma içinde olan küçük devletler arasında bölünmüştü. Örneğin, Benî Mehdi Hâricî bir devletti, Mîhlâf-ı Süleymânî bölgesinin sahipleri Sünnî, Aden ve San'a'nın yöneticileri ise İsmâilî idi. Benî Mehdi, diğer küçük devletçiklerle sürekli bir çatışma halindeydi. Bu mezhepsel bölünme, Yemen'in siyasi karmaşasını daha da derinleştiriyordu. Yemen'in Sünnîleri ise Eyyûbîler'e bu askerî harekâta destek verdiler. Bu seferle birlikte Eyyûbîler, Yemen'de farklı mezhepsel ve politik güçlerle karşı karşıya kalsalarda Yemen'de hâkim güç olmuşlardır. Benî Mehdi tehdidi de ortadan kaldırılmıştır. Ancak Eyyûbîler'in bölgede otorite kurma çabaları, farklı grupların direnişi ve iç çekişmeler nedeniyle sürekli zorluklarla karşılaşmıştır. Turanşah'dan sonra Tuğtekin, Yemen'deki Eyyûbî idaresini ele almış, Yemen'in tamamına hâkim olmuştur. Tuğtekin'in ölümünden sonra oğlu el-Muiz İsmâil, Yemen Eyyûbîleri'nin başına geçmiştir. Bu çalışmada, el-Muiz İsmâil döneminde, Eyyûbî

devletinin Zeydiler'e, Benî Hatim'e karşı hâkimiyet mücadelesi ele alınmıştır. Ayrıca yine bu çalışmada, el-Muiz İsmâil'e karşı bayrak açan Eyyûbî komutanları ile el-Muiz İsmâil'in mücadelesi, bu komutanların Zeydi İmam Abdullah b. Hamza ile ilişkileri, el-Muiz'in kişiliği, bu süreçte yönetimdeki zafiyetleri ve bu zafiyet neticesi ortaya çıkan isyanlar neticesinde karşılaşılan zorluklar incelenmektedir.

Anahtar kelimeler

Yemen Eyyûbîleri, el-Muiz İsmâil, Yemen, Eyyûbîler.

Sub. Date: 20.01.2025

Acc. Date: 12.05.2025

Pub. Date: 30.06.2025

10.71138/turkav.1623607

The Period of Malik al-Muiz Ismail, Ayyubid Sultan of Yemen

Assoc. Prof. Dr. Murat SERDAR |

[0000-0003-2922-1096](https://orcid.org/0000-0003-2922-1096) |mserdar61@live.comTokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Arts and Sciences, History
Department, Tokat, TürkiyeROR ID: <https://ror.org/01rpe9k96>

PhD Student Mustafa GÜNEŞ |

[0009-0005-6664-0910](https://orcid.org/0009-0005-6664-0910) |mustafagunes_55@hotmail.comTokat Gaziosmanpaşa University, Institute of Graduate Studies, Department of
History, Division of Medieval History, Tokat, TürkiyeROR ID: <https://ror.org/01rpe9k96>

Abstract

The Ayyubid State ruled over a vast region, including Egypt, Syria, Palestine, Yemen, Hejaz, and northern Iraq, between 1169 and 1260, and was an important political actor of its time. During this period, the Kharijite Mehdi state emerged in Yemen. The Ayyubids and Abbasids became aware of the activities of Banu Mehdi in Yemeni territories and recognized the growing threat (against them) in the region. The Banu Mehdi threat also had the potential to reach the sacred lands bordering Yemen, namely Mecca and Medina. Furthermore, Yemen was a region where the Fatimids had influence. The Ayyubids, having overthrown the Fatimid state, also sought to inherit its influence, turning their attention to Yemen. As a result of this attention, Ayyubid rule over Yemen began with the campaign of Salah al-Din Ayyubi's brother, Turanshah, to the region in 569 AH / 1174 CE. At that time, Yemen was politically fragmented among small states engaged in conflict, influenced by various sects. For example, Banu Mehdi was a Kharijite state, the rulers of Mihlaf al-Sulaymani were Sunni, while the rulers of Aden and Sana'a were Ismaili. Banu Mehdi was in constant conflict with other small states. This sectarian division further deepened Yemen's political turmoil. The Sunnis of Yemen supported the Ayyubids in this military campaign. With this expedition, the Ayyubids encountered different sectarian and political forces in Yemen, yet they managed to establish dominance in the region. The Banu Mehdi threat was also eliminated. However, the Ayyubids' efforts to establish authority in the region constantly faced difficulties due to the resistance of various groups and internal conflicts. After Turanshah, Tughtekin took control of the Ayyubid administration in Yemen and gained dominance over the entire region. Following Tughtekin's death, his son, al-Mu'izz Ismail, became the leader of the Ayyubids in Yemen. This study examines the Ayyubid state's struggle for dominance against

the Zaydis and Banu Hatim during the period of al-Mu'izz Ismail. Additionally, this study also analyzes the struggles between al-Mu'izz Ismail and the Ayyubid commanders who rebelled against him, their relations with the Zaydi Imam Abdullah b. Hamza, the personality of al-Mu'izz, the administrative weaknesses during this period, and the challenges faced as a result of these weaknesses and the uprisings that arose due to them.

Keywords; Yemeni Ayyubids, al-Muizz Ismail, Yemen, Ayyubids.

Giriş

Eyyûbîler, miladi 12. yüzyılın son çeyreğinde Yemen’de egemenlik tesis etmişler ve bölgede ki en önemli siyasi aktör olmuşlardır. Melik el-Muiz İsmâil, Yemen Eyyûbîleri’nin en önemli hükümdarlarından biridir. El-Muiz İsmâil döneminde, devlet içindeki bölünmeler dikkat çekmektedir. Bu da merkezi yönetimi zayıflatmıştır. El-Muiz İsmâil’in kişiliği, mezhebi tutumu ve devleti yönetme siyaseti bazı zafiyetlere neden olmuştur. Yemen’in yerel gücü olan Zeydi İmam Abdullah b. Hamza bu zafiyetten yararlanarak bazı Eyyûbî komutanlarını yanına çekmeyi başarmıştır. El-Muiz İsmâil dönemi, Yemen Eyyûbîleri için devlet içi mücadelenin öne çıktığı bir dönemdir. Bu mücadele neticesinde cereyan eden siyasi, askeri gelişmeler ve değişen dengeler Yemen Eyyûbî devletini epey zorlamıştır.

1. Eyyûbîler ve Yemen Eyyûbîleri

1169-1260 yılları arasında Mısır, Suriye, Filistin, Güneydoğu, Doğu Anadolu, Irak’ın kuzeyi, Hicaz, Yemen ve Libya’da hüküm süren Eyyûbî devleti, tarihte önemli rol oynamış Türk İslam Devletlerinden biridir. Adını kurucusu Selâhaddin Yusuf Eyyûbî’nin babası Necmeddin Eyyûb’dan alır. Eyyûbîler müslümanların Haçlılarla mücadelesinde, Kudüs’ün geri alınmasında büyük rol oynamış İslam kültür ve medeniyetine önemli katkılarda bulunmuştur.¹

Selâhaddin’in döneminde, Eyyûbî devleti, 569/ 1174 tarihinden itibaren Yemen’de siyasi hâkimiyetini sağlamayı başardı ve bu süreçte en büyük rol, Selâhaddin’in kardeşi Turanşah’a aittir.²

¹ Ramazan Şeşen, *Eyyûbîler 1169-1260*, İSAM Yayınları, Ankara 2012, s. 17.

² Mahmûd Yâsîn et-Tikrîtî, “El-Eyyûbiyyûn fi’l-Yemen Târihuhum es-Siyâsî”, 569 – 626/1174 – 1226”, *Mecelletu Âdâbu’r-Râfideyn*, Camiatu’l-Musul Külliyyetü’l-Âdab,

Selâhaddin'in ağabeyi Turanşah'ı Yemen'e göndermesindeki temel neden, Nureddin Zengi'nin Mısır'ı Eyyûbî ailesinin elinden alması durumunda, aile için güvenli bir sığınak elde etme isteğiydi. Başlangıçta Nübye düşünülmüş, ancak uygun bulunmayınca Yemen tercih edilmiştir.³

569/1173 yılında, Selâhaddin, devletinin gücünü ve potansiyelini ve kardeşlerinin hem sayıca fazlalığını hem de cesaretlerini fark etti. O sırada, Yemen'de, birinin bölgeyi kontrol altına aldığı, kendi adına hutbe okutmaya başladığının haberi Selâhaddin'e ulaştı. Bu kişi Benî Mehdi'ye mensuptu. Bu kişi dünya üzerindeki yönetimlerin kendisine bağlanacağını iddia ediyordu. Bu durum üzerine Selâhaddin, Yemen'e müdahale etmeye karar vererek kardeşi Turanşah'ı bölgeye göndermeyi planladı.⁴ Ayrıca Yemenli kaynaklar, Yemen'de Mihlaf-ı Süleymânî bölgesinin hâkimi olan Şerif ailesinden bir emir, Benî Mehdi'nin topraklarında yaptığı katliam ve yağmayı Abbâsî halifesine bildirdiğini aktarır. Halife bu vaziyeti Selâhaddin'e iletti. Selâhaddin, İbnî Mehdi'ye karşı hazırlık yapılmasını emretti ve kardeşi Turanşah'ı Yemen'e gönderdi. Turanşah, Yemen'de Süleymânîler'in bölgesine ulaştığında oradaki şeriflerle ve onlara bağlı kişilerle buluştu.⁵

Turanşah hazırlıklarını tamamladıktan ve mâli desteğini sağladıktan sonra 569/1174 yılının ortalarında Mısır'dan ayrıldı. Mekke'ye uğradı, ardından Zebîd'e vardı.⁶ İbn Mehdi askerlerini toplayarak Turanşah'ın ordusuyla karşı karşıya geldi. Savaş başladığında Zebîd halkı büyük bir direniş gösteremedi ve Benî Mehdi yenilgiye uğradı. Mısır ordusu, Zebîd'in surlarına kadar ilerledi ve savunmasız buldukları şehri zorla ele geçirip acımasızca

Musul 20007, sayı 12, s. 113-152, s. 115.

³ İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, C. 11, çev. Abdülkerim Özeydin, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, s. 310-311.

⁴ İbn Şeddad, Ebu'l-Mehâsin Bahâeddin, *en-Nevâdir-ül-Sultaniye ve'l-Mehâsin-ül-Yusufiye*, Mektebet-ül-Hanci, thk. Cemalettin eş-Şeyyal, Kahire 1964, s. 87-88. Ebu Şame, Şihabettin Ebu Muhammed Abdurrahman el-Makdisi, *Kitab-ı Ravzateyn Fi Abhar'id- Devleteyn*, C. 3, thk. İbrahim Zeybek, Müesseset'ur-Risale, Beyrut 1997, s. 271.

⁵ Muhammed el-Kebsi, *el-Letaif'üs-Seniyye fi Abhar-ı Memalik-ül-Yemeniyye*, thk. Halid Eba Zeyd el-Ezrai el-Mektebet'ül-Ceyl'ül-Cedid, San'a 2005, s. 96.

⁶ Muhammed Hasan el-Ferah, *el-Yemen fi Tarib-i İbn'ül-Haldun Kitab-ül İber ve Divan-ül Müpbtada vel Haber*, Yemen Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, San'a 2001, s. 607.

yağmaladı. Bu kargaşa sırasında Abdulnebî (İbn Mehdi) ve eşi esir düştü.⁷ Böylelikle Benî Mehdi devleti yıkılmış oldu.⁸ Abbâsîler adına da hutbe okundu.⁹ İbnü'l-Esir bu olayı anlatırken; "Benî Mehdi devleti sona erince Yemen'de Arapların hükümdarlığı sona erdi. Ülke Türklerin¹⁰ ve yandaşlarının eline geçti," ifadelerini kullanmıştır.¹¹ Turanşah seferine devam etti. Cend ve Taiz şehri ele geçirildi. Turanşah, Aden şehrine yöneldi.¹² Aden şehrinin hâkimi Zürey'îler, Turanşah'a karşı savaş açtıysa da yenildiler. Zilkade 569/ Haziran 1174¹³ Şems'üd-Devle Turanşah'ın askerleri Aden'i zapt

⁷ İbnü'l-Esir, *age*, C. 11, s. 318-319. Benzer bilgiler için, İbn Vâsıl, Ebu Abdullah Cemaleddin Muhammed b. Salim İbn Vâsıl *Müferricü'l-Kurûb fî Abbâri Benî Eyyûb*, C. 1, Neşir. Cemalüddin eş-Şeyyâl, Dar'ul-Fikr'il-Arabi Kahire 1960, s. 240-241.

⁸ Yahya b. Hüseyin b. el-Kâsım b. Muhammed b. Ali (1100/1689), *Gâyetü'l-Emânî fî Abbâri'l-Katri'l-Yemânî*, C. 1, thk. Saîd Abdulfettâh Âsûr, Kahire 1968. s. 321

⁹ İbn Vâsıl, *age*, C. 1, s. 242.

¹⁰ Türklerin ve yandaşlarının eline geçti" ifadesi aslında "Ğuz" (غز) kelimesiyle ifade edilmiştir. Gazneli tarihçilerden Gerdizî ve Beyhakî, Oğuzlar'ı "Türkmen" olarak adlandırarak onları Müslüman Türk olarak tanımlamışlardır. Ancak, Yakın Doğu yazarları genellikle bu gruptan "Ğuz" şeklinde bahsetmiştir. Faruk Sümer, "Oğuzlar", C. 33, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 325-330.

Yemenli tarihçilerin, Eyyûbîler ile Cenb'liler arasındaki çatışmalarda ve başka olaylarda Eyyûbî askerlerine "el-Ğuz" demeleri, tarihçilerin Eyyûbîleri Oğuzlar'ın bir kolu olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, Eyyûbîlerin kökenleri ve askerî yapıları hakkında tarihçilerin nasıl bir algıya sahip olduklarını göstermesi açısından önemlidir. İbni Hâtım, el-Emir Bedreddin Muhammed Muhammed b. Hâtım el-Hemdânî, *Kitâbü's-Simtî'l-Ğali's-Semen fî Ahbâri'l-Mülûk mine'l-Ğuz bi'l-Yemen*, thk.. Riks Simes Britanya/ Cambridge-1973, s. 18, İbnü'd-Deyba, Ebi Abdurrahmân b. Ali eş-Şeybânî eş-Şâfi ez-Zebidî, *Kurretü'l-uyûn fî Ahbâri'l-Yemeni'l-Meymûn*. Thk. Muhammed b. Ali el-Ekva, Mektebetü'l-İrşad, San'a 2006, s. 322. Hazrecî, Ali b. Hasan, *el-'Ascedü'l-mesbûk fî men Tevelle'l-Yemen mine'l-Mülûk*, Daru'l-Fikr, Dımaşk 1981, s. 151.

El-Ğuz (غز) kelimesi arapça sözlüklerde, *Mucem'ul-Meani ul-Cami'de*: Türkten bir kabile. *Mucem'ul lugat'ul Arabiyyet'ul -Muasıra*: Türkten bir cemeat. *El-Mucem'ul Vasıt'ta*: Türkten bir kabile. <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar//غز> (ET: 28/09/2024) Turanşah'ın ismi; Turanşah b. Eyyüp bin Şâzî el-Kürdi el-Ğuzî olarak da tarihi metinlerde geçmektedir. Hem Oğuz hem Kürd nisbetiyle vasfedilmiştir. Yahya b. Hüseyin, *Gâyetü'l-Emânî*, C. 1, s. 321.

¹¹ Muhammed Hasan Ferah, *age*, s. 604.

¹² Hazrecî, *age*, s. 148, Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 323.

¹³ İbnü'd-Deyba', *age*, s. 320

ettiler.¹⁴ Aden'in Turanşah tarafından ele geçirilmesinden sonra Zürey'î devleti sona erdi.¹⁵

Turanşah Zilhicce 569/Temmuz 1174¹⁶ Mihlâf-ı Cafer'e¹⁷ yöneldi. Zi-Cible'ye hâkim oldu. Teakkur kalesini¹⁸ teslim aldı.¹⁹ Turanşah'ın askerleriyle Cenbiler ve yandaşları savaşa tutuştu. Hicri Muharrem 570/ Ağustos 1174'te Zimâr'a girildi ve oraya hâkim olundu.²⁰ Turanşah 7 Muharrem 570/ 8 Ağustos 1174 Cuma günü San'a'ya ulaştı. Sonrasında San'a'ya girdi ve buraya da hâkim oldu. Turanşah'ın askerî başarılarının birkaç temel nedeni vardı. İlk olarak, Eyyûbî Ordusu'nun savaş yetenekleri, disiplin ve düzen açısından oldukça üstün bir yapıdaydı. Ordunun mancınık gibi gelişmiş savaş ekipmanlarına ve tırmanış merdivenlerine sahip olması, bu başarıyı pekiştiren faktörlerdendi. Buna karşın Yemen'deki küçük devletler, düzensiz ordulara ve kabilevi askeri birliklere sahiptiler. Yemen, çeşitli mezheplerin etkisi altında, siyasi olarak çatışma içinde olan küçük devletler arasında bölünmüştü. Örneğin, Benî Mehdi Hâricî bir devletti, Mihlâf-ı Süleymanî bölgesinin sahipleri Sünnî, Aden ve San'a'nın yöneticileri ise İsmâilî idi. Benî Mehdi, diğer küçük devletçiklerle sürekli bir çatışma halindeydi. Bu mezhepsel bölünme, Yemen'in siyasi karmaşasını daha da derinleştiriyordu. Yemen'in Sünnîleri ise Eyyûbîlere bu askerî harekâta destek verdiler. Tıpkı Süleymanî Şerifleri'nin Zure'iler'e karşı tavır aldığı gibi.²¹

Turanşah, Yemen'de bir yıl kaldı, ancak Şam'a olan özlemi arttı. Şam'da büyüdüğü için Yemen'i zor ve sevimsiz buldu. Bu sırada Nureddin Mahmud Zengî'nin ölümü üzerine, Selâhaddin Şam'ı ele

¹⁴ İbnü'l-Esîr, *age*, C. 11, s. 319.

¹⁵ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 232.

¹⁶ İbn Hâtîm, *age*, s. 17.

¹⁷ Ayrıca Mihlâf-ı Cafer ve Zimâr arasında yer alır. Bu arada yer alan ilk şehir Simâredir. İbni Şemâilü'l-Katî, Safiyyüddin Abdülmü'min bin Abdullah, el-Bağdadi, Hanbeli, *Merâsid'ul-İttıla'ala Esmâ'il-Emkine ve'l-Buka*, C. 3, Dar'ul -Ceyl, Beyrut 1412, s. 1388.

¹⁸ Teakkur kalesi İbn Mehdi'ye bağlı idi. Hayreddin Ziriklî, *Kitab'ül- A'lâm'ül-Ziriklî*, C. 6, Dar'ül-İlim il-Melayin, Beyrut-2002, s. 135.

¹⁹ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 323. İbnü'd-Deyba', *age*, s. 322.

²⁰ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 324. İbn Hâtîm, *age*, s. 18. İbnü'd-Deyba', *age*, s. 232.

²¹ Abdullah Muhammed es- Surûrî, *Hayat'us-Siyasiye ve Mezâhir-ül Haderatü'l-Yemen, Fi Abdil-Düeylâtü'l-Müstakille min Sene 429-626, Milâdî 1037-1228*, Camiatü's-San'a, San'a 1997, s. 320-321.

geçirmişti.²² Turanşah'ın Şam'a gidiş isteği arttığında kardeşi Selâhaddin'e durumunu yazdı. Şam'a gelmesi için ondan izin istedi.²³ Selâhaddin, abisi Turanşah'ın Şam'a gelmesine izin verdi.²⁴

Turanşah'ın Yemen'den ayrılmasının ardından, nâibleri arasında yönetim konusunda anlaşmazlık ve çatışma çıktı. Bu durumu çözmek için Selâhaddin Eyyûbî, kardeşi Tuğtekin'i Yemen'e gönderdi.²⁵ Tuğtekin bin Eyyûb'un 577/1181 yılında bölgeye gelmesiyle Yemen'de Eyyûbî idaresi istikrar kazandı.²⁶ 13 yılı aşkın hükümdarlık süresinde Tuğtekin, Yemen'in neredeyse tamamını feth etmiş, Yemen'de siyasi birliği sağlamıştır.²⁷

2. Melik el-Muiz İsmâil bin Tuğtekîn

Melik el-Muiz İsmâil bin Tuğtekîn bin Eyyûb, kardeşlerinin en büyüğü ve babasına en yakın olanıydı ve devletin birçok işinde ona güvenilirildi.²⁸ 587/1191 yılında el-Muiz İsmâil, babası Tuğtekin ile Yemen'in yönetimi konusunda anlaşmazlık yaşadı. Tuğtekin onu Kevkabân ve Zâhir bölgelerine vali olarak atadı. El-Muiz İsmâil, bu bölgelerde Zeydî İmamı destekleyen halka karşı sert davrandı. Halk yardım için Zeydî İmam Abdullah bin Hamza'ya ve kabilelere başvurdu. Birlikte Eyyûbîlere karşı savaşarak 700 Eyyûbî askerini öldürdüler. Ancak sonunda Eyyûbîler galip geldi ve Zeydîler ile kabilelerden 200 kişi hayatını kaybetti.²⁹ Bu olayın ardından Tuğtekin, oğlu el-Muiz İsmâil'i valilikten azletti. Ona başka bir valilik görevi vermedi. İsmâil de babasına kızarak Bağdat'a gitti.³⁰

El-Muiz'in Fâtımî-Bâtınî mezhebine eğilimi, babasıyla arasının bozulma sebebi olarak belirtilmiştir.³¹ Ayrıca bu anlaşmazlık

²² Hazrecî, *age*, s. 152.

²³ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 325. İbnü'd-Deyba', *age*, s. 323. Hazrecî, *age*, s. 152.

²⁴ Hazrecî, *age*, s. 153-154. İbnü'd-Deyba', *age*, s. 324-325.

²⁵ Surûrî, *age*, s. 329.

²⁶ Cengiz Tomar, "Yemen (Osmanlılara kadar)", C. 43, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 401-406, s. 405.

²⁷ Betrettin Basuğuy, *Yemen Eyyûbîleri, Turanşah ve Tuğtekin Dönemleri*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2021, s. 152.

²⁸ Bâ Mahreme, Ebu Muhammed Abdullah et-Tayyib bin Abdullah bin Ahmed, *Târîhu Sağ'ri 'Aden*, C. 2, Mektebe Medbulî, Kahire 1991, s. 29.

²⁹ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 338.

³⁰ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *el-Eyyûbiyyîn fil-Yemen*, el-Heyetü'l-Misriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb, İskenderiye 1980, s. 139.

³¹ Yahya b. Hüseyin, *age*, s. 340. Bâ Mahreme, *age*, C. 2, s. 19.

sonucunda öfkeyle Şam'a, Eyyûbî ailesinin yanına gitmek istediği de ifade edilir.³²

El-Muiz İsmâil, babasının ölüm haberini Yemen sınırında aldı. Bazı kaynaklar onun Yemen'den iki kez ayrıldığını belirtir: 1193'te Yemen'den ayrıldığını ve Bağdat'a gittiğini belirtse de Yemenli kaynaklar bu ayrılığın 593/1197'de gerçekleştiğini ve aynı yıl içerisinde ise babasının ölüm haberini alarak Yemen'e döndüğünü belirtmiştir.³³ İsmâil, babasının ölümü sonrası Yemen'e geldi. Eyyûbî valileri, yönetimin aile içinde miras yoluyla geçmesi an'anesi ve töresini kabul ettiklerinden dolayı ona bağlılıklarını sunmuşlardır. Eyyûbîler'in Yemen üzerindeki tam kontrolü, İsmâil'in iktidarı ele almasını kolaylaştırmıştır.³⁴

2.1. El-Muiz İsmâil ve İsmâiliye Mezhebi

Yemenli kaynaklardan müellif Bâ Mahreme, el-Muiz İsmâil'in Taiz şehrinde İsmâiliye mezhebinde olduğunu aşikâr ettiğini zikrediyor.³⁵ Zeydî müellif Yahya b. Hüseyin'de, el-Muiz İsmâil'in Fâtımî-Bâtınıye'ye meyli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Sünnî tarihçi Bâ Mahreme, konu ile ilgili olarak:

“Babası onun Sünnî mezhebinden ayrılıp farklı bir inanca yöneldiğini fark etti ve onu cezalandırarak sürgüne gönderdi. İsmâil de bu duruma öfkelenip Bağdat'a gitmek üzere yola çıktı. Fakat babası, İsmâil'in ayrılmasından kısa bir süre sonra vefat etti. Babasının ölümünden haberdar oldu ve Yemen'e dönerek H. 19 Zilkade 593 tarihinde (3 Ekim 1197) Zebid'e girdi. Orada bir gün kaldıktan sonra Taiş'e geçti ve oraya yerleşti. Kendi kötü mezhebini açıkça ilan etti ve İsmâiliye mezhebi onun gücüyle kuvvet buldu. Bu noktada, İsmâililer, Sünnî mezhebinin ortadan kaldırılacağı umuduna kapıldılar ve İsmâil'den, hutbelerde Hazreti Ebubekir ve Hazreti Ömer'e lanet edilmesini talep ettiler. Ancak İsmâil onlara, "Beni ve sizî bu durum büyük bir tehlikeye sokar" dedi. Bunun üzerine, bu uygulamanın sadece Zicible bölgesinde yapılmasını önerdiler. İsmâil, "Bunu yapamam," dedi. Sonunda onlara hutbelerde Hazreti Ebubekir ve Hazreti Ömer'in isimlerinin zikredilmemesini emretti ve kadya da bu konuda talimat verdi.”,

diye bilgi vermiştir.³⁶ Ayrıca Yemenli Sünnî müellif İbnü'd-Deyba' *Kurretü'l-'Uyûn* adlı eserinde el-Muiz İsmâil için: “kendi kötü mezhebini açıkladı, mezhebinden olanları destekledi, bunlar da

³² İbn Hâtim, *age*, s. 42.

³³ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 152.

³⁴ Surûrî, *age*, s. 351.

³⁵ Bâ Mahreme, *age*, C. 2, s. 19.

³⁶ Bâ Mahreme, *age*, C. 2, s. 19.

Sünni mezhebinin düşmesini umut ettiler.” demektedir. Yine Yemenli müellif Hazrecî de Müiz İsmâil’in babasıyla arasının bozulma sebebinin Ehl-i Sünnet mezhebinden Şia mezhebine geçmesi olarak belirtmektedir.³⁷ Yemenli kaynaklar el-Muiz İsmâil’in Sünni mezhepten çıktığı konusunda müttefiktirler.

2.2. El-Muiz İsmâil ve Hilafet iddiası

El-Muiz İsmâil’in halifelik iddiasında bulunduğunu, soyunu Emeviler’e bağladığını, Yemenli kaynaklar net olarak aktarmaktadır.³⁸ “Muhakkak ki ben Halife Hâdi’yim” diye başlayan bir dörtlük, şairliğine vurgu yapılarak kendisine atfedilmektedir.³⁹

El-Muiz İsmâil’in halifelik iddiasında bulunduğu tarih, 597/1201 yılı olduğunu Zeydi müellif Yahya Bin Hüseyin aktarıyor.⁴⁰

İbnü'l-Esir, el-Muiz İsmâil’in halifelik iddiasında bulunduğunu, soyunu Emeviler’e bağladığını, Eyyûbî ailesinin bundan haberdar olduğunda, bundan dolayı onu kınadığını, onun bu iddialarını kabul etmediklerini net olarak aktarmaktadır.⁴¹ Ayrıca el-Muiz İsmâil’in halifelik iddiası pek çok kaynaktan yer almaktadır.⁴²

Eyyûbîlerin kökeni hakkında farklı görüşler vardır. İbn'ül-Esir, onların Ravadiyye kürtlerinden olduğunu belirtse de Eyyûbî hükümdarlarından bazıları kürt soyundan geldiklerini inkâr etmiş ve şöyle demişlerdir: "Biz Araplarız, Kürtlerin yanına indik ve onlardan evlendik." Melik el-Muiz İsmâil de Yemen'de halifelliğini ilan ederek soyunu Emevilere dayandırmıştır. Ancak amcası Melik el-Adil, bu

³⁷ Hazrecî, *age*, s. 171.

³⁸ İbnü'd-Deyba', *age*, s. 334. Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 352. Hazrecî, *age*, s. 173.

³⁹ İbnü'd-Deyba', *age*, s. 342. Hazrecî, *age*, s. 173.

⁴⁰ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 352.

⁴¹ İbnü'l-Esir, *El-Kâmil Fi't-Tarih*, C. 10, thk. Ömer Abdüsselam Tedmuri, Darü'l-Kitabü'l-Arabi, Beyrut 1997, s.148.

⁴² Makrizî, Ebû Muhammed (Ebû'l-Abbâs) , *el-Mevâ'iz ve'l-İ'tibâr bi-(fî) Zikri'l-Hıtaf ve'l-Âşâr*, C. 3, Darü'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 1997 s. 306. İbn Fazlullah El-Ömerî, Ahmed b. Yahyâ b. Fadlullah el-Kureşî el-Adavî el-Ömerî Şihâbüddîn, *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikü'l-Emsâr*, C. 27, Nâşir: el-Mecmaî's-Sekâfî, Abu Dabi 2002, s. 197. İbn Haldûn, Abdurrahman bin Haldun, *Kitâbü'l-İber ve Divan al-Mubtada' ve'l-Haber fî Tarih il-Arab ve'l-Berber ve men 'Asarahun min Zevî's-Şa'n il-Akbar*, C. 5, Darü'l-Fikr, Beyrut 2000, s. 387. İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî el-Basîr sümme'd-Dımaşkî (v. 774 h.) *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 12, Dârü'l-Fikr, Beyrut-1986, s. 271.

iddiayı yalanlamıştır. Başka bir grup ise Eyyûbîlerin soyunu Benî Mürre bin Avfa bağlamış ve bu soy şeceresi Eyyûbîlerden Melik el-Adil'in oğlu ve Şam hükümdarı Melik el-Muazzam Şerefeddin İsa tarafından kabul edilmiştir.⁴³

El-Muiz İsmâîl'in hem İsmâîlî mezhebine geçmesi, sonrasında soyunu Emevîlere dayandırması ve hilafet iddiası büyük bir tenakuzu barındırmaktadır. Şöyle ki; Şîa'nın üç önemli kolundan biri olan İsmâîliye mezhebine geçtiği söylenen el-Muiz İsmâîl'in Alevî-Haşimîlerin ve Şîa'nın amansız düşmanı Emevîlere soyunu dayandırması çelişki gibi durmaktadır.

Hilafeti Kureyş'e has kılan Ehl-i Sünnetin⁴⁴ görüşünün karşısında tüm Şii gruplar, Hz. Ali bin Ebi Talib'in Hz. Peygamber tarafından seçilmiş 'Vâsi Halife' olduğuna ve onun en faziletli sahabe olduğuna inanmaktadırlar. Tarihte Hz. Ali'nin ve Haşimîlerin en büyük siyasi rakibi Emevîler olmuştur.⁴⁵ Bu bilgiler ışığında el-Muiz İsmâîl'in Şîa'nın üç önemli kolundan biri olan İsmâîliye mezhebine geçmesi, buna karşın hilafet için soyunu Emevîlere dayandırması, gerçekten tarihte ender rastlayabileceğimiz bir olay olmuştur.⁴⁶

⁴³ İbn Vâsıl, *age*, C. 1, s. 3-6.

⁴⁴ Sa'düddin Taftazani, *Şerhul Akaidi Nesebi*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2012, s. 424-426. Nureddin el-Sabuni, *Maturidi Akaidi*, Tercüme: Bekir Topaloğlu, İstanbul 2017, s. 117-119. Kadı Beydavi, *Tevâli-ül Envar, Kelâm Metafiziği*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul 2014, s. 256-264.

⁴⁵ İbrahim Sarıçam, Mustafa Öz. "Hâşim (Benî Hâşim)", C. 16, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul-1996, s. 403-405.

⁴⁶ Çağdaş tarihçilerden Muhammed Abduh Muhammed es-Surûrî, diğer tarihçilerin aksine, el-Muiz'in halifelik iddiasında bulunmadığını ve Ümeyyeoğulları soyundan geldiğini de ileri sürmediğini ifade eder. Ona göre, el-Muiz, Zeydîlere karşı tutumunu savunurken, Ümeyyeoğulları'nın onlara yönelik uygulamalarını örnek göstermiştir. Ayrıca, el-Muiz'in İsmâîlî mezhebine geçiş yapmadığını savunur. Bu iddiayı, el-Muiz'in Zi-Cible'de hutbelerde İsmâîlîlerin taleplerine uymamasına dayandırır. Es-Surûrî, bu örnekler üzerinden, el-Muiz'in İsmâîlî mezhebini benimsemediği sonucuna varır. Surûrî, Muhammed Abduh Muhammed, *age*, s. 370-371. Bu iddia hem Yemenli kaynaklara hem de diğer Eyyûbî dönemi kaynaklarına ve o dönemde yazılan tarihi verilere muhalif, çağdaş bir iddiadır. İbnü'l-Esr bizzat el-Muiz İsmâîl'in halifelik iddiasında bulunduğunu, soyunu Emevîlere bağladığını, Eyyûbî ailesinin bundan haberdar olduğunu, bundan dolayı onu kınadığını, bu iddialarını kabul etmediklerini net olarak aktarmaktadır. Ayrıca Eyyûbîler'in soyu üzerinde yapılan tartışmalarda el-Muiz İsmâîl'in bu iddiası -doğruluğu bir yana- maruf ve aktarılan bir bilgidir. İbnü'l-Esir, *El-Kamil Fi't-Tarih*, C. 10. s. 148. İbn Vâsıl, *age*, C. I, s. 3-6.

2.3. El-Muiz İsmâil'in Kendi Tebaasına Muamelesi

593/1196 yılında el-Muiz İsmâil, babasının hastalığı sırasında Yemen'den ayrıldı. Haraz'a, Mihlâf-ı Süleyman'a ulaştığında, devletin ileri gelenleri babasının öldüğünü haber vererek geri dönmesini istediler.⁴⁷

İsmâil, Haraz'da iken bu daveti aldı. Hâkimiyet merkezi olan Taiz'e doğru yola çıktı.⁴⁸ Haraz ve Zebîd arasındaki Eş-Şamiye bölgesi ona itaatini bildirdi. Zilkade 593 / Eylül 1197 tarihinde Zebîd'e girdi. Orada bir gece kaldı. Aynı ay Taiz'e doğru yola çıktı. Burada yaklaşık bir ay kaldı. 24 Zilhicce 593 / 7 Kasım 1197'de Zi-Ceble'ye vardı.⁴⁹ Tuğtekin'in zamanında San'a valisi olan Ebu Ziba Taiz'e geldi. İsmâil'e dedi ki; "Ben sadece kölelerden ve hizmetkârlardan biriyim, sen, babanın mülkü ve toprakları üzerinde hak sahibisin." İsmâil, ona teşekkür etti. Herkes ona itaat etti, muhalif olmadılar. Kale ve hisarlar ona teslim edildi. Ardından el-Muiz San'a 'ya girdi.⁵⁰

El-Muiz İsmâil, Taiz'de kendisine bağlılık gösteren Ebu Ziba'yı San'a'ya giderken yanına aldı, ancak San'a'ya varınca onu tutuklayıp öldürdü.⁵¹ Ebu Ziba'nın yerine San'a'ya, Şihâb el-Cezerî'yi vali olarak atadı.⁵² Haraz'da iktidarı devraldığında ise kendisine gereken saygıyı göstermeyen Emir Kadı Esad'ı öldürdü ve malına, cariyelerine ve kölelerine el koydu.⁵³ Ayrıca, babasının hizmetkârlarının çoğunu da öldürttü.⁵⁴ El-Muiz İsmâil, askerlerine ve emirlerine karşı sert ve zalim bir politika izledi, yönetimine kan dökerek başladı. Onlara cömert davranmaktan kaçındı, ancak eğlence düşkünlerine cömert davrandı. Adaletsiz yönetimi ile zulmü ve baskıyı arttırdı.⁵⁵

⁴⁷Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 340-341. İbn Hâtım, *age*, s. 40. Surûrî, *age*, s. 350.

⁴⁸ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 111.

⁴⁹ Hazrecî, *age*, s. 162. Bâ Mahreme, *age*, s. 19.

⁵⁰ Yahya b. Hüseyin, *age*, c.1, s.241. Hazrecî, *age*, s.172.

⁵¹ Hazrecî, *age*, s. 172. İbn Hâtım, *age*, s.45. Bu olay Hicri 594 /Miladi 1197 yılında gerçekleşti. İbn Hâtım, *age*, s. 45.

⁵² İbn Hâtım, *age*, s. 45.

⁵³ Hazrecî, *age*, s. 172. İbn Hâtım, *age*, s. 43-44. Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 341.

⁵⁴ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 154.

⁵⁵ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 152-153.

2.4. El-Muiz İsmâîl'in Zeydîler'le Çatışması

Zeydî İmam Abdullah Bin Hamza, Zilkade 593 / Eylül 1197'de imametini ilan etti. Onun bu iddiasının vücut bulması, Cevf'te başlayan hareketinin Sa'de'ye yakın Ma'in köyüne ulaşmasıyla⁵⁶ Zeydî din adamlarının ona biat etmesiyle gerçekleşti. San'a ve cevresine hâkim olan, Benî Hâtîm devleti, Eyyûbîler tarafından yıkılmıştır. Benî Hâtîm, İmam Abdullah'a ilk desteği veren oldu. Tuğtekin, Ali bin Hâtîm ile yaptığı anlaşmada onu serbest bırakmış, ancak Benî Hâtîm devletini de sona erdirmişti. El-Muiz İsmâîl, Ali bin Hâtîm'e verilen ödeneği kesti. Yeni bir anlaşma tasarlayarak, San'a'yı onun idaresine verecek; bunun karşılığı olarak Ali bin Hâtîm'de O'na itaat edecekti. Bu vaad üzerine Ali bin Hâtîm, kardeşi Bişr'i ve oğlu Ömer'i onun yanına gönderdi. Onlar İsmâîl'in yanına geldiğinde İsmâîl onları tutukladı. Böylelikle aradaki yemin ve anlaşma bozulmuş oldu. Ali bin Hâtîm'de İmam Abdullah Bin Hamza'ya olan bağlılığını sürdürmek zorunda kaldı.⁵⁷

Yemen'deki Eyyûbî karşıtları, İmam Abdullah bin Hamza etrafında bir araya geldiler ve onu imamlık görevini üstlenmesi için teşvik ettiler. Bu süreçte Benî Hâtîm hanedanı, İmam Abdullah'a büyük destek sağladı. Zeydîler, San'a'nın batısında stratejik noktalar elde ederek güçlerini artırdılar.⁵⁸

İmam Abdullah bin Hamza, Kuzey Yemen'deki kabileleri etrafında toplayarak Eyyûbîler için ciddi bir tehdit haline gelmişti. Tuğtekin, onu yenerek güçlerini dağıtmıştı. Bu süre boyunca İmam Abdullah sessiz kaldı. Ancak, el-Muiz İsmâîl'in yönetimi ele alması ve kötü yönetimi, Abdullah bin Hamza'nın yeniden harekete geçmesine yol açtı. El-Muiz'in kendi destekçilerine baskı yapması, Eyyûbîler içinde bölünmelere neden oldu ve İmam Abdullah bu durumdan faydalandı.⁵⁹

El-Muiz İsmâîl, askerler, emirler ve halka karşı sert ve acımasız bir tutum sergileyen bir yönetici olarak biliniyordu. San'a Valisi Ebu Zîba'yı ve Haraz Emiri Esad'ı öldürmesi, bu sert tavrını açıkça gösterir. İnsanlarla nasıl başa çıkılacağı konusunda da yeterli

⁵⁶ Surûrî, *age*, s. 352.

⁵⁷ Yahya b. Hüseyin, *age*, C.1, s. 341.

⁵⁸ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 160.

⁵⁹ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 158-159.

deneyime sahip değildi. Özellikle Benî Hâtîm'e karşı katı tutumu bunun bir örneğidir. Sünnî inançtan uzaklaşıp İsmâîlî mezhebine yönelmesi ise ailesi ve destekçileri arasında mezhepsel bir ayrılığa yol açtı.

İmam Abdullah Bin Hamza'nın destekçileri Hazûr bölgesine ilerlediler, bunu duyan Oğuzlar (Eyyûbîler) San'a'dan çıkıp bölgeyi kuşatma altına aldılar ve burada Zeydîlerden önemli bir lideri öldürdüler. Ancak, her iki taraf da kesin bir zafer elde edemedi.⁶⁰ Abdullah Bin Hamza'nın kuvvetleri güçlendikçe, Zimâr'daki Havlan bölgesine yöneldiler. Ancak San'a'nın naibi Şihâb el-Cezerî ve Hakû bin Muhammed el-Kürdi komutasındaki Eyyûbî kuvvetleri onları geri püskürterek dağıttı.⁶¹

El-Muiz İsmâîl'in sert ve pervasız yönetimi, ordudaki memnuniyetsizliği artırdı. Abdullah Bin Hamza, bu durumu kullanarak El-Muiz'in bazı komutanlarını kendi safına çekmeyi başardı. Bu komutanlardan birisi de Seyfeddin Hakû bin Muhammed el-Kürdi idi.⁶² Ayrıca, Şihâb el-Cezerî ile Hakû arasında var olan gerginlik, Hakû'nun İmam Abdullah Bin Hamza'ya yakınlaşmasına yol açtı.⁶³

Eyyûbîler arasındaki anlaşmazlıklar, İmam Abdullah Bin Hamza'nın San'a ve Zimâr'ı ele geçirmesine olanak sağladı. 595/1198 yılında, Seyfeddin Hakû'nun San'a kuşatmasındaki rolü ve el-Muiz'in adamlarından⁶⁴ Şemsü'l-Havas'ın İmam'a katılması, San'a'nın direnişsiz bir şekilde İmam'ın eline geçmesine yol açtı.⁶⁵ Bu olanlara karşılık el-Muiz, 595/1198 yılında Zimâr'a doğru hızlıca ilerledi ve burayı çatışmasız bir şekilde ele geçirdi. Bu durum, Hakû'nun el-Muiz'in kuvvetleri tarafından öldürülmesinin ardından gerçekleşti. Daha sonra, el-Muiz San'a'ya girdi ve burada da direnişle karşılaşmadı. Çünkü İmam Abdullah Bin Hamza ve askerleri Şibâm'a çekilmişti.⁶⁶

⁶⁰ Surûrî, *age*, s. 353.

⁶¹ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 343.

⁶² Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 160-161.

⁶³ İbn Hâtîm, *age*, s.46.

⁶⁴ İbn Hâtîm, *age*, s.49, Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 346. Surûrî, *age*, s. 363.

⁶⁵ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 345-346.

⁶⁶ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 348. Surûrî, *age*, s. 354.

Zeydî imamlardan Emir Yahya bin Ahmed, İmam Abdullah Bin Hamza'ya karşı çıktı. Tuğtekin döneminde Eyyûbîlere boyun eğen Emir Yahya, Sa'da valisi olarak kalmıştı. Ancak İmam Abdullah onu görevden aldı. Bu nedenle Yahya, İmam'a isyan etti.⁶⁷ İmam Abdullah onu yanına çekmeye çalışsa da Yahya, San'a'ya giderek Şihab el-Cezerî'ye bağlılığını bildirdi ve İmam Abdullah'a karşı propaganda yaptı. Ancak, Sa'da yakınlarında İmam Abdullah'ın adamları tarafından yakalanıp hapse atıldı ve orada öldü.⁶⁸

596/1198 yılında el-Muiz, İmam Abdullah'ı yok etmek amacıyla Esâfî'te ulaştı ve burayı tahrip etti. Ancak İmam Abdullah, Hacce'ye ve ardından Hûs'a çekilmişti. El-Muiz, İmam'ın Kevkebân kalesinde olduğunu düşündü ve kaleyi dört ay boyunca mancınıklarla kuşattı. Burada Amr bin Ali bin Hâtım vardı. Kuşatma sırasında halk zor durumda kaldığı için barış talep edildi. Yapılan anlaşma sonucunda Kevkebân ve Bukr, el-Muiz'e verildi, Benî Hâtım'den Bîşr bin Hâtım ise hapisten çıkarıldı.⁶⁹

İmam Abdullah, Eyyûbîlerden korunmak ve gücünü korumak için San'a'nın kuzeyi ve batısındaki Cevf, Sa'da, Hacce, Şibâm, Kevkebân, Selâ, Hûs, Esâfî ve Zâhir gibi bölgelerde sürekli yer değiştiriyordu. Bu bölgeleri kontrol altında tutmasına rağmen, San'a ve Zimâr'daki hâkimiyeti sadece birkaç ay sürdü. Çünkü Eyyûbî güçleri bu bölgeleri yeniden ele geçirdi.⁷⁰

2.5. El-Muiz İsmâil ve Benî Hâtım İlişkisi

Benî Hâtım ile el-Muiz arasındaki ilişkiler oldukça istikrarsız ve değişkendi. El-Muiz, Benî Hâtım'e verilen ödeneği kestiğinde Hâtım kabilesi ona itaatsizlik edip başkaldırdı ve İmam Abdullah'ı destekledi. San'a ele geçirilince İmam ile yönetimi paylaşma konusunda anlaştılar. Ancak İmam Abdullah, anlaşmayı yerine getirmedi. Bunun üzerine Ali bin Hâtım, Zi-Mermar kalesine çekildi, 597/1200 yılında vefat edene kadar burada kaldı.⁷¹

⁶⁷ Surûrî, *age*, s. 354-355.

⁶⁸ Abdül'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 172-173.

⁶⁹ Surûrî, *age*, s. 355. Benzer bilgiler için; Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 352-353.

⁷⁰ Surûrî, *age*, s. 356.

⁷¹ İbn Hâtım, *age*, s. 174.

595/1198 yılında Bişr bin Hâtım, Şihâb el-Cezerî ile anlaşarak İmam'a karşı savaşmak üzere Hûs'a yürüdü.⁷² Benî Hâtım'ın Eyyûbîlerle iş birliği yapmasının sebebi, İmam'ın San'a şehri için verdiği sözü tutmamasıydı.⁷³ Şihâb el-Cezerî ve Bişr bin Hâtım arasında bir ihtilaf çıktı. Şihâb el-Cezerî, el-Muiz'den Bişr'i hapsedmesini istedi ve el-Muiz bu talebi kabul etti.⁷⁴ Bişr'i Teakkur Kalesine hapsedti.⁷⁵ Kevkebân kalesi, Eyyûbîler tarafından dört ay kuşatıldı. İçeride Ali bin Hâtım bulunuyordu. Erzak tükenince, barış için Kevkebân ve Züfûr kalelerinin Eyyûbîlere verilmesi ve Bişr bin Hâtım'ın serbest bırakılması şartıyla anlaşma yapıldı.⁷⁶

2.6. Eyyûbî Emirlerinin el-Muiz'e Muhalefeti

2.6.1. Hakû bin Muhammed

El-Muiz'in Yemen'deki politikaları Eyyûbî emirleri arasında itaatsizlik ve isyanlara neden oldu. Eyyûbîler'den birçok kişi el-Muiz'e karşı ayaklanıp düşman saflarına geçtiler.⁷⁷ Hakû bin Muhammed, el-Muiz'in San'a'da görev verdiği ve güvendiği kürt emirlerden biriydi.⁷⁸ Ancak Şihâb el-Cezerî ile aralarındaki anlaşmazlık yüzünden, Şihâb'ın kendisine komplo kurmasından korktu.⁷⁹

594/1197 yılında, İmam Abdullah Bin Hamza imamet iddiasında bulunurken, Tuğtekin'in askerlerinden bazıları ona katıldı.⁸⁰ Hakû bin Muhammed, İmam'ın tarafına geçen Eyyûbî emirlerinden biri olup, diğerlerinin de bu yolu izlemesine öncülük etti.⁸¹ El-Muiz, Hakû'nun İmam'a katıldığını öğrenince onu yakalamak için asker gönderdi. Hakû, Zimâr'da karşılaştığı askerleri kandırarak El-Muiz'in vekiline gitmekte olduğunu söyledi. Birlikte el-Hakl bölgesine ilerlediler. Gece vakti, Hakû ve adamları gizlice kaçıp⁸²

⁷² Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 350.

⁷³ Surûrî, *age*, s. 356.

⁷⁴ İbn Hâtım, *age*, s. 69.

⁷⁵ Surûrî, *age*, s. 356.

⁷⁶ İbn Hâtım, *age*, s. 70. Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 352-353.

⁷⁷ Surûrî, *age*, s.357.

⁷⁸ İbn Hâtım, *age*, s. 45-46.

⁷⁹ Surûrî, *age*, s. 357.

⁸⁰ İbn Abdülmecid, *Taribu'l-Yemen el-Müsemma Behçetü'z Zaman, fi Taribu'l-Yemen*, thk. Mustafa Hicazi, Darül Kelime, San'a 1985, s. 80.

⁸¹ Surûrî, *age*, s. 357.

⁸² Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 344.

Kinen Dağı'na ulaştılar, İmam Abdullah ile buluştular. Kinen halkı bu durumu sevinçle karşıladı, daha fazla asker Hakû'ya katıldı. Yolculuk sırasında Eyyûbîler'e yardım götüren bir asker grubuyla karşılaştılar; Hakû, onlarla savaşır birçok askeri öldürdü, pek çok ganimet ile esirler ele geçirdi.⁸³ Hakû, Sincân bölgesindeki Lâhic Kalesi'ni ve ardından Nehd bölgesini ele geçirdi, bu süreçte önemli miktarda ganimet topladı ve pek çok düşmanını mağlup ederek öldürdü.⁸⁴

Hakû, Şihâb el-Cezerî'ye gönderilen ve yüz atlı asker tarafından korunan hazineyi, el-Mâvire bölgesinde bu koruma birliğini de yenerek ele geçirdi.⁸⁵ Ayrıca İmam Abdullah Bin Hamza'dan da mâli destek aldı. Bu desteğin ardından 594/1198 yılında Şibâm'da İmam'ın huzuruna çıktı.⁸⁶ İmam, onu askerlerin başına emir olarak atadı. Böylece Hakû'nun Eyyûbîler'le ilişkisi tamamen sona erdi.⁸⁷

Hakû, bazen kendi kuvvetleriyle bazen de İmam'ın güçleriyle Eyyûbî bölgelerine saldırılar düzenledi. El-Muiz, Aşağı Yemen'den San'a'ya ulaşır İmam'ın karargâhı Şibâm'a saldırıyı planladı. Ancak Şemsu'l-Havas, el-Muiz'e muhalefet etti. El-Muiz, Şemsu'l-Havas'ın İmam'la iş birliği yapmak istediğini öğrendi. Şemsu'l-Havas, el-Muiz'in kapı muhafızı ve askerlerin işlerini yöneten kişi olup halk tarafından sevilmekteydi. Şemsu'l-Havas'ın Muiz'e muhalefet etmesinin sebebi, el-Muiz'in onu zehirleterek öldürmek istediği haberini almasıydı. Şemsu'l-Havas'ın yanına 600 asker katıldı. Bu güç, el-Muiz'in ordusuna denk hale geldi. Bunun üzerine el-Muiz, Şibâm'a gitmekten vazgeçip Aşağı Yemen'e geri döndü.⁸⁸

Şemsul-Havas'da San'a'ya yakın Usr bölgesinde İmam'la buluştu.⁸⁹ Eyyûbî askerlerinin arasında çıkan bu ayrılıktan sonra İmam'a San'a'nın yolu açılmış oldu.⁹⁰

⁸³ İbn Hâtîm, *age*, s. 47.

⁸⁴ İbn Hâtîm, *age*, s. 47. Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 344-345.

⁸⁵ İbn Hâtîm, *age*, s. 47. Benzer bilgi için Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 345.

⁸⁶ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 345.

⁸⁷ Surûrî, *age*, s. 358.

⁸⁸ İbn Hâtîm, *age*, s.48-49

⁸⁹ İbn Hâtîm, *age*, s. 49. Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 346.

⁹⁰ Surûrî, *age*, s. 359.

595/1198 yılında İmam Abdullah Bin Hamza San'a'yı ele geçirdi.⁹¹ El-Muiz ise Aşağı Yemen'e çekildi. Hakû, 120 atlı ile el-Muiz'i oradan çıkarmak için harekete geçti. El-Muiz, Şihâb el-Cezerî komutasında 600 atlıyı yola çıkardı. Bu güçler Zimâr'a ulaştı. Hakû'ya İmam'ın kuvvetleri ile Zebîd, 'Ans ve Mezhic kabileleri de katıldı. Bu sırada Şihâb el-Cezerî, San'a'nın savunmasız kalmasından yararlanarak 100 atlıyla San'a'ya yöneldi ve şehri kuşattı. Zimâr'da, Şihâb el-Cezerî'nin geride bıraktığı güçler, Hakû'nun kuvvetleriyle karşılaştı. Şehir içinde yaşanan büyük bir çatışmanın⁹² ardından Eyyûbîler yenilgiye uğradı; bazıları kaçtı, bazıları ise esir düştü. İmam Abdullah Bin Hamza, Zimâr'ı ele geçirerek hazinesine el koydu. Savaşta her iki taraftan 700 kişi öldü.⁹³

İmam Abdullah Bin Hamza, Mezhic, 'Ans, Zubeyd kabilelerinin desteği ve Hakû'nun kuvvetlerinin yardımıyla başarı kazandı. Şihâb el-Cezerî, San'a'ya yönelerek şehri kuşattı. Ancak ordusunu ikiye bölmesi güçlerini zayıflattı.⁹⁴ Bu haber üzerine İmam, 20 Rebiülevvel 595 / 20 Ocak 1199'da San'a'ya ilerledi; kapıların açılmasıyla şehre girdi. İmam'ın gelişini duyan Şihâb el-Cezerî, Hakû'nun da İmam'ı destekleyeceğinden korkarak kuşatma noktasını terk etti ve Birâş Kalesi'ne çekildi. Bişr bin Hâtîm, Şihâb'a asker ve lojistik destek gönderdi.⁹⁵ Ancak bu yardım yetersiz kaldı.⁹⁶

Hakû, İmam'ın askerleri ve destekçi kabileler ile Birâş Kalesi'ni kuşattı. Şihâb el-Cezerî ve adamları, kuşatma yüzünden zor durumda kalarak af diledi ve Aşağı Yemen'e gitmek için izin istedi. İmam, Hakû ile istişare ettikten sonra bu talebi kabul etti ve bazı şartlar koydu. Ancak, Şihâb el-Cezerî anlaşmayı bozarak Hakû'nun askerlerinden ve Sinhân kabilesinden bazı kişileri ayarttı ve el-Muiz ile beraber olmak isteyerek savaş planı yaptı. Durumu öğrenen İmam ve Hakû, Şihâb'ın peşine asker gönderdi ve Hibre bölgesinde onu yakalayıp San'a'ya götürdüler. Şihâb el-Cezerî, Fedde Kalesi'ne hapsedildi.⁹⁷

⁹¹ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 346.

⁹² İbn Hâtîm, *age*, s. 58-60.

⁹³ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 347.

⁹⁴ Surûrî, *age*, s. 360.

⁹⁵ İbn Hâtîm, *age*, s. 60- 61.

⁹⁶ Surûrî, *age*, s. 360.

⁹⁷ İbn Hâtîm, *age*, s. 61-62. Surûrî, *age*, s. 361. Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*,

El-Muiz, ordusunun yenildiğini ve Şihâb el-Cezerî'nin yakalandığını öğrenince, duruma müdahale etmek zorunda kaldı. Her taraftan asker toplayarak büyük bir ordu kuran el-Muiz, ani bir harekât başlattı. İmam Abdullah ve Hakû, el-Muiz'in bu ani saldırısını beklemiyordu.⁹⁸

El-Muiz'in adamlarından İbn Muallim, takiyye yaparak Hakû'yu Aşağı Yemen'i ele geçirmeye teşvik etti ve olan biteni el-Muiz'e bildirdi. 16 Rebiülahir 595/15 Şubat 1199'da el-Muiz'in ordusu, Nakîl-i Sayd bölgesinde Hakû'nun ordusuyla karşılaştı. Bu karşılaşmada Hakû ağır bir yenilgiye uğrayarak öldürüldü. El-Muiz, Hakû'nun tüm ganimetlerini ele geçirdi.⁹⁹ İmam Abdullah, San'a'dan yardım için yola çıktı; ancak Hakû'nun yenilgi haberini alınca Şibâm'a dönmeye karar verdi.¹⁰⁰ El-Muiz, Zimâr'ı ele geçirirken İmam, Şibâm'a ulaştı. Burada Amr bin Ali bin Hâtim bulunuyordu. Amr bin Ali bin Hâtim'in el-Muiz'le bağlantısından dolayı İmam kendini güvende hissetmeyip Selâ'ya giderek savunmaya geçti.¹⁰¹

2.6.2. El-Muiz İsmâil'in San'a'ya girişi

El-Muiz, Zimâr'ı ele geçirdikten sonra San'a'ya ilerledi. Bunun üzerine İmam Abdullah Bin Hamza'nın adamları korkarak Selâ'ya kaçtı. Bu yüzden San'a savunmasız kaldı. El-Muiz, şehre çatışmasız girdi.¹⁰² Bu sırada, Şihâb el-Cezerî hapisneden kaçıp el-Muiz'e katıldı.¹⁰³ El-Muiz, San'a'ya vali olarak Şihâb el-Cezerî'yi atadı.¹⁰⁴ O gün el-Muiz'le San'a'ya girenler arasında Verdasar da vardı. Birkaç gün sonra Şivâbe ve Reyde'ye ilerleyen el-Muiz, burada Ali Bin Zî'fân'ın bağlılığını kabul etti¹⁰⁵ ve Taiz'e döndü.¹⁰⁶ Böylece, el-Muiz,

s. 168- 169. Benzer bilgiler için, Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 347-348.

⁹⁸ İbn Hâtim, *age*, s. 62.

⁹⁹ İbn Hâtim, *age*, s. 63-64.

¹⁰⁰ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 348.

¹⁰¹ İbn Hâtim, *age*, s. 64-65.

¹⁰² İbn Hâtim, *age*, s. 66.

¹⁰³ İbn Hâtim, *age*, s. 65-66. Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 172.

¹⁰⁴ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 348.

¹⁰⁵ İbn Hâtim, *age*, s. 66.

¹⁰⁶ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 172.

kendisine karşı gelen emirleri cezalandırarak Zimâr ve San'a üzerindeki hâkimiyetini yeniden kurdu.¹⁰⁷

2.6.3. *Hişâm el-Kürdi*

Hakû'nun el-Muiz'e başkaldırmasından kısa bir süre sonra, el-Muiz'in hizmetinde olan Hişâm el-Kürdi ve yanındakiler ona muhalefet ederek İmam Abdullah Bin Hamza'nın tarafına geçtiler.¹⁰⁸ Ancak Hişâm el-Kürdi, Eyyûbîler'le savaşmadı ve Atabeg Sungur döneminde Eyyûbî saflarına geri döndü.¹⁰⁹

2.6.4. *Şemsu'l-Havâs*

Şemsu'l-Havâs, el-Muiz'in hizmetkârı Şihâb er-Reşid'in kışkırtması sonucu el-Muiz ile arasını açtı ve el-Muiz'in onu öldürmeyi planladığını öğrenince 600 adamıyla başkaldırdı.¹¹⁰ 595/1198 yılında, İmam Abdullah Bin Hamza San'a'ya girerken Şemsu'l-Havâs'ın desteği büyük önem taşıdı. Şehrin üst kapısından girerek halkı dağıttı ve İmam'a destek sağladı. Ancak, İmam'ın halk tarafından kabul görmesi ve hapishanelerin açılması, Şemsu'l-Havâs'ı kışkırttı. İmam'ı camide yakalama planı yapan Şemsu'l-Havâs askerleriyle mescidi kuşattı. İmam'ın etrafındaki insanlar dağıldı. İmamın yanında sadece 15 kişi kaldı. Kılık değiştirerek camiden çıkan İmam, bir evde gizlendi. Gece vakti İmam, şehrin kapılarından birine ulaştığında Şemsu'l-Havâs'ın adamlarıyla karşılaştı; bu karşılaşma bir kargaşaya yol açtı.¹¹¹

İmam Abdullah, adamlarını şehre sokmak veya şehirden çıkarmak için çaba sarf etti ve Hakû'dan şehre girmesini istedi. Ancak Hakû, bir tuzak olabileceği korkusuyla bunu reddetti. Şemsu'l-Havâs, Hakû ile yazıştı. Hakû ise İmam'ın halk tarafından korunduğunu ve halkın onun arkasında olduğunu Şemsu'l-Havâs'a bildirdi. Bu, Şemsu'l-Havâs'ı etkiledi ve adamlarıyla şehirden çekildi. Hakû bu fırsatı değerlendirip İmam'ın yanına girdi. Şemsu'l-Havâs daha sonra İmam'a biat etmek zorunda kaldı ve ayrılmak için izin istedi. Şemsu'l-Havâs Tihâme'ye giderken askerleri ona ihanet edip

¹⁰⁷ Surûrî, *age*, s. 363.

¹⁰⁸ İbn Hâtim, *age*, s. 48.

¹⁰⁹ Surûrî, *age*, s. 363.

¹¹⁰ İbn Hâtim, *age*, s. 49. Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 346.

¹¹¹ İbn Hâtim, *age*, s. 52-54.

onu el-Muiz'e teslim ettiler. El-Muiz, Şemsu'l-Havâs'ı Dehlek Adası'na sürdü ve Şemsu'l-Havâs, burada ölünceye kadar kaldı.¹¹²

2.6.5. Helenderi

İmam Abdullah Bin Hamza, el-Muiz'e karşı Eyyûbîler'den ayrılanlardan faydalandı. Ancak el-Muiz, San'a ve Zimâr'ı geri alınca İmam, Şibâm'dan Selâ'ya ve ardından Esâfî'e çekildi¹¹³ (Recep-Şaban 595 /Mayıs 1199).¹¹⁴ Bu dönemde İmam, el-Muiz'den ayrılan Helenderi bin Ahmed el-Mervânî'yi kendi safına çekmek istedi.¹¹⁵ İmam, Tihâme'ye elçi göndererek onu Hakû'nun yerine çağırdı. Helenderi, Müeyyed b. Kasım'a sığındıktan sonra İmam'ın davetini kabul etti ve Şaban 595/Mayıs 1199'da Esâfî'e geldi. İmam, onu emir olarak atadı.¹¹⁶

El-Muiz, Benî Hâtîm'in elindeki Kevkebân'ı kuşatırken, İmam Abdullah Bin Hamza, Helenderi'den Zi-Mermar'a giderek Benî Hâtîm'e yardım etmesini istedi.¹¹⁷ Çünkü Zeydîler ve Benî Hâtîm, bu esnada müttefiktiler.¹¹⁸ Ancak kuşatma sonrası yapılan barış anlaşması gereği, Benî Hâtîm kaleleri teslim etmeyi kabul etti ve Helenderi geri döndü.¹¹⁹ Eyyûbî komutanlarından Verdesâr, Helenderi'nin İmam'a yakınlaşmasını eleştirerek tekrar el-Muiz'e katılmasını istedi. Verdesâr, bu esnada el-Muiz'in emrindeydi.¹²⁰ Sonrasında komutan Utayf, Helenderi'yi İmam'a karşı kıskırttı ve Tihâme'yi ele geçirmesi yönünde teşvik etti. Bu sırada Abbâsî emiri Taştekin, Helenderi'ye Yemen'in yönetimini vaat etti. Helenderi, İmam'a destekten uzaklaştı ve İmam'ın çağrılarına kulak asmayarak mazeret gösterdi.¹²¹ İmam'a katılmasına rağmen, Helenderi

¹¹² İbn Hâtîm, *age*, s. 53-58.

¹¹³ İbn Hâtîm, *age*, s. 67.

¹¹⁴ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 173.

¹¹⁵ Surûrî, *age*, s. 366. Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 175.

¹¹⁶ İbn Hâtîm, *age*, s. 67. Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 175.

¹¹⁷ İbn Hâtîm, *age*, s. 70-71.

¹¹⁸ Surûrî, *age*, s. 366.

¹¹⁹ İbn Hâtîm, *age*, s. 71. Surûrî, *age*, s. 355. Benzer bilgiler için: Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 352-353.

¹²⁰ İbn Hâtîm, *age*, s. 70.

¹²¹ İbn Hâtîm, *age*, s. 75-76.

Eyyûbîler ile hiçbir savaşa katılmadı ve bu durum onun Eyyûbîler'e geri dönmesini kolaylaştırdı.¹²²

2.6.6. Verdesâr

El-Muiz'den ayrılanlardan biri olan Alemüddin Verdesâr,¹²³ el-Muiz'in askeri seferlerine katılmış ve onunla birlikte San'a'ya girmişti.¹²⁴ Ancak, Aden'de el-Muiz ile anlaşmazlığa düşüp Zimâr'ın batısına kaçtı ve İmam Abdullah Bin Hamza'ya katılmak için Reymet'ül-Eşâbit'e gitti. Ancak O'na ulaşamadı.¹²⁵ Sonra da Verdesâr, Helenderi'ye sığındı. Verdesâr, 11 Cemaziyelevvel 598/6 Şubat 1202'de İmam Abdullah ile buluşarak,¹²⁶ onun safına katıldı. Kısa süre sonra el-Muiz'in ölüm haberini aldı ve Eyyûbîler'e katıldı. Çünkü Eyyûbîler'e karşı hiçbir savaşa katılmamıştı.¹²⁷

2.6.7. Atabeg Sungur El-Muizî

Atabeg Sungur, el-Muiz İsmâil'in önemli komutanlarından biriydi. El-Muiz, Hacce şehrinin kalelerini ele geçirip vergileri toplarken, Kudem'e asker gönderdi. Ancak, Kudem halkı askerlerin valilerini tutuklamasına tepki göstererek ayaklandı ve el-Muiz'in tüm askerlerini öldürdü. Bu olay büyük bir yenilgi oldu. Atabeg Sungur, el-Muiz'in yanına kaçmıştı. Oraya vardığında el-Muiz'in rehinelere öldürdüğünü gördü. İnsanlara yapılan çeşitli işkenceleri de gördü. Atabeg Sungur, bu yapılan işkenceleri ve rehinelere öldürülmesini eleştirdi. El-Muiz, bu eleştiriler nedeniyle Sungur'u öldürmeyi planladı.¹²⁸ 597/1201 yılında el-Muiz, hilâfet iddiasında bulunup dengesiz hareketler sergiledi. Sungur ve Emir Yusuf, el-Muiz'i kınadı ve el-Muiz onları öldürmeyi amaçladı. Bunun üzerine Sungur, İmam Abdullah'a katılmak istedi.¹²⁹ Mehcem'e giderek el-Muiz'in birliğini yendi ve Mehcem'in servetini ele geçirdi.¹³⁰ Mehcem, el-Kedrâ, el-Medâre'de,¹³¹ El-Muiz ve Sungur birbirlerini takip ettiler. Sungur,

¹²² Surûrî, *age*, s. 367.

¹²³ Surûrî, *age*, s. 367.

¹²⁴ İbn Hâtîm, *age*, s. 66.

¹²⁵ İbn Hâtîm, *age*, s.76. Surûrî, *age*, s. 368.

¹²⁶ İbn Hâtîm, *age*, s.76.

¹²⁷ Surûrî, *age*, s. 368.

¹²⁸ İbn Hâtîm, *age*, s. 79.

¹²⁹ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 352.

¹³⁰ İbn Hâtîm, *age*, s. 80.

¹³¹ Medâre: San'a'nın batısında yer alan bir bölge. Makhaîf, İbrahim Ahmed,

buralarda el-Muiz'in askerlerini yenilgiye uğrattı. El-Muiz bundan sonra Zebîd'e gitti.¹³² Ancak Zebîd'te el-Muiz'in ölüm haberi gelince, Sungur Eyyûbî saflarına geri döndü.¹³³

2.6.8. El-Muiz'in Öldürülmesi

El-Muiz'in ölümüne dair iki rivayet bulunmaktadır. Rivayetin biri, Kürt askerler bir mescidin yakınında savunmasızken El-Muiz'i öldürdüler, diye nakledilirken diğer rivayette ise: Atabeg Sungur, el-Muiz'e başkaldırdığında, askerler arasında el-Muiz'e karşı propaganda yapmış, çoğu asker Atabeg Sungur tarafına geçmiş, bu askerlerin ona karşı isyan edip, el-Medâra bölgesinde el-Muiz'i öldürdüğü anlatılır. Saltanat süresi beş yıl sürdü. Onu öldüren kürd askerler Zebîd'e döndü. Orayı yağmaladılar. Yemen'de Oğuzlar'ın işi karıştı.¹³⁴ El-Muiz'in ölüm tarihi 18 Receb 598/ 13 Nisan 1202'dir.¹³⁵ Zebîd'in doğusuna gömüldüğü, üzerinde Halife Kubbesi yer aldığı aktarılıyor. Daru'l-Sultaniye'de gömülü olduğu rivayeti de vardır.¹³⁶

El-Muiz'in kötü yönetimi ve takipçilerine karşı sert tutumu, birçok üst düzey komutanın ona isyan etmesine neden oldu. İlk isyan dalgası, Seyfeddin Hakû, Hişâm el-Kürdi ve Şemsü'l-Havâs gibi komutanların liderliğinde başladı. Bu komutanlar, Zeydî İmam Abdullah Bin Hamza'nın tarafına geçerek el-Muiz'e karşı başarılar elde etti ve İmam'ın konumunu güçlendirdi. Ancak el-Muiz, bu isyanları bastırarak Zimâr ve San'a'yı yeniden ele geçirdi. İkinci isyan dalgası, Helenderi, Verdesâr ve Hildari gibi komutanların başkaldırısıyla başladı ve bu komutanlar da İmam Abdullah'a sığındılar. Bu süreçte, Atabeg Sungur ile büyük bir çatışma yaşandı. Ayrıca, Benî Hâtim ile yapılan anlaşmalara saygı göstermeyen el-Muiz, bu nedenle Benî Hâtim'in muhalefetiyle karşılaştı.¹³⁷

Makbafî, İbrahim Ahmed, Mu'cemü'ül-Buldan ve'l-Kabâilî'l-Yemeniyye, C. 3, Mektebetü'l-Ceylî'l-Cedid Sana 2011 s. 1810.

¹³² İbn Hâtim, *age*, s. 80. Surûrî, *age*, s. 369.

¹³³ İbn Hâtim, *age*, s. 81. Surûrî, *age*, s. 370. Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 178-179.

¹³⁴ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 359. Benzer bilgiler için İbnü'd-Deyba', *age*, s. 343-344. Hazrecî, *age*, s. 177.

¹³⁵ Hazrecî, *age*, s. 174.

¹³⁶ Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 357.

¹³⁷ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 181-182.

El-Muiz'in halifelik iddiası, kendisini Benî Ümeyye'den biri olarak göstermesi¹³⁸ ve İsmâîliye mezhebine geçtiği iddiası¹³⁹, onun yönetimine olan güveni sarsmıştı. Aynı zamanda, taraftarlarına ve halka karşı acımasız tutumu askerler arasında rahatsızlık yarattı. Sonunda, askerleri birleşerek el-Muiz'i öldürdüler.¹⁴⁰

Sonuç

Bu makalede, Eyyûbî devletinin Yemen'deki hâkimiyet mücadelesi, özellikle Melik el-Muiz İsmâil dönemindeki siyasi ve askeri gelişmeler üzerinden incelenmiştir. Eyyûbîler'in Yemen'deki varlığı, farklı mezhepsel ve politik güçlerle karşı karşıya kalmalarına neden olmuş ve bu durum, Yemen Eyyûbîleri'nin yönetimini doğrudan etkilemiştir. Melik el-Muiz İsmâil'in yönetimi sırasında yaşanan sert ve istikrarsız politikalar, kendi tebaasından birçok komutanın isyan etmesine yol açmıştır. Bu dönemde, Yemen'deki güç dengeleri sık sık değişmiş, Zeydî İmam Abdullah bin Hamza ve Benî Hâtim gibi yerel unsurlar, Eyyûbîler'e karşı önemli bir direniş sergilemiştir.

El-Muiz İsmâil'in halifelik iddiaları, mezhepsel tercihlerindeki değişim ve sert yönetim anlayışı sadece Eyyûbîler'in merkezi otoritesine zarar vermekle kalmamış, aynı zamanda Yemen'deki toplumsal huzursuzlukları da artırmıştır. Bu süreçte, Eyyûbî devletinin Yemen üzerindeki hâkimiyeti zayıflamış ve yerel güçler yeniden etkili olmaya başlamıştır. Bu çalışmada, bu güç mücadelesinin Yemen'in siyasi yapısına etkisi ve Eyyûbî yönetimine olan sonuçları ortaya konmuştur.

Kaynakça

ABDUL'ÂL, Ahmed Muhammed. *el-Eyyûbiyyûn fil-Yemen*, el-Heyetü'l-Misriyyeti'l-Amme li'l-Kitâb, İskenderiye, 1980.

BÂ MAHREME, Ebu Muhammed Abdullah et-Tayyib bin Abdullah bin Ahmed. *Târîhu Sağri 'Aden*, Mektebe Medbulî, Kahire 1991.

BASUĞUY, Bedrettin, *Yemen Eyyûbîleri, Turanşah ve Tuğtekin Dönemleri*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2021.

¹³⁸ İbnü'd-Deyba' *age*, s. 334. Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1 s. 352. Hazrecî, *age*, s. 173.

¹³⁹ Bâ Mahreme, *age*, C. 1, s. 19. Yahya b. Hüseyin, *age*, C. 1, s. 340.

¹⁴⁰ Abdul'âl Ahmed Muhammed, *age*, s. 182.

BEYDAVÎ, Kâdı, *Tevâli-ül Envar, Kelam Metafizîği*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul 2014.

EBU ŞAME, Şihabettin Ebu Muhammed Abdurrahman el-Makdisi. *Kitab-ı Ravzateyn, Fi Ahbar'id-Devleteyn*, thk. İbrahim Zeybek, Müesseset'ur-Risale, Beyrut 1997.

EL-FERAH, Muhammed Hasan. *el-Yemen fi tarih-i İbn'ül-Haldun Kitab-ül İber ve Divan-ül Müpbteda vel Haber*, Yemen Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, San'a 2001.

HAZRECÎ, Ali b. Hasan. *el-'Ascedü'l-mesbûk fî men tevelle'l-Yemen mine'l-mülûk*, Daru'l-Fikr, Dımaşk 1981.

İBN ABDULMECİD, *Tarihu'l-Yemen el-Müsemma Behçetü'z Zaman, fi Tarihu'l-Yemen*, thk. Mustafa Hicazi, Darül Kelime, San'a 1985.

İBN FAZLULLAH, El-Ömerî, Ahmed b. Yahyâ b. Fadlullah el-Kureşî el-Adavî el-Ömerî Şihâbüddîn. *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikü'l-Emsâr*, Nâşir: el-Mecmaî's-Sekâfî, Abu Dabi 2002.

İBN HALDÛN, Abdurrahman bin Haldun. *Kitâbü'l- 'İber ve Divan al-Mubtada' ve'l-Haber fi Tarih il-Arab ve'l-Berber ve men 'Asarabum min Zevî's-Şa'n il-Akbar*, Daru'l-Fikr, Beyrut 2000.

İBN HÂTİM, el-Emir Bedreddin Muhammed Muhammed b. Hâtim el-Hemdânî. *Kitâbü's-Simtî'l-Ğâlî's-Semen fî Ahbâri'l-Mülûk mine'l-Ğuz bi'l-Yemen*, Tahkik; Riks Simes, Britanya/ Cambridge 1973.

İBN KESİR , Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî el-Basrî sümme'd-Dımaşkî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Dârül-Fikr, Beyrut 1986.

İBN ŞEMAILÜ'L-KATÎ, Safiyüddin Abdülmü'min bin Abdullah. *Merasid'ul-Ittila'ala esmai'l-Emkine ve'l-Buka*, Dar'ul -Ceyl, Beyrut 1412.

İBN ŞEDDAD, Ebu'l-Mehâsin Bahâeddin, *en-Nevâdir'ül-Sultaniye ve'l-Mehâsin'ül-Yusufiye*, Mektebet'ül-Hanci, thk. Cemalettin eş-Şeyyal, Kahire 1964.

İBN VÂSİL , Ebu Abdullah Cemaleddin Muhammed b. Salim. *Müferricü'l-Kurûb fî Ahbâri Benî Eyyûb*, Neşr. Cemalüddîn eş-Şeyyâl, Dar'ul-Fikr'il-Arabi, Kahire 1960.

İBNÜ'D DEYBA', Ebi Abdurrahmân b. Alî eş-Şeybânî eş-Şâfî ez-Zebîdî. *Kurretü'l- 'uyûn fî Ahbâri'l-Yemeni'l-Meymûn*, thk. Muhammed b. Ali el-Ekva, Mektebetü'l-İrşad, San'a 2006.

İBNÜ'L ESİR, *İslam Tarihi el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, Çeviri Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987.

EL-KEBSİ, Muhammed. *el-Letaif'üs-Seniyye fî Abbar-ı Memalik-ül-Yemeniyye*, thk. Halid Eba Zeyd el-Ezrai, el-Mektebet'ül-Ceyl'ül-Cedid, San'a 2005.

MAKRİZÎ, Ebû Muhammed (Ebü'l-Abbâs). *el-Mevâ'iz ve'l-İ'tibâr bi-(fî) Zikri'l-Hıta' ve'l-Âsâr*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 1997.

SARIÇAM, İbrahim ve ÖZ, Mustafa. "HÂŞİM (Benî Hâşim)", C. 16, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, S. 403-405.

ES-SURÛRÎ, Abdullah Muhammed, *Hayat'us-Siyasiye ve Mezahir-ül Hadaratü'l-Yemen, Fi Abdil-Düveylâti'l-Müstakille min Sene 429-626, Milâdî 1037-1228*, Camiatü's-San'a, San'a 1997.

SÜMER, Faruk. "Oğuzlar", C. 33, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 325-330.

ŞEŞEN, Ramazan, *Eyyûbîler 1169-1260*, İSAM Yayınları, Ankara 2012.

TAFTAZANÎ, Sa'düddin. *Şerhul Akaidi Neseî*, Yasin Yaynevi, İstanbul 2012.

ET-TİKRÎTÎ, Mahmûd Yâsîn. *El-Eyyûbiyyûn fî'l-Yemen Târîhubum es-Siyâsî*, 569 – 626/1174 – 1226, Mecelletu Âdâbu'r-Râfideyn, Camiatu'l-Musul, Külliyyetü'l-Âdab, Musul 2007.

TOMAR, Cengiz. "Yemen (Osmanlılara kadar)", C. 43, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, ss. 401-406, s. 405.

YAHYA b. HÜSEYİN, Yahya b. Hüseyin b. el-Kâsım b. Muhammed b. Ali (1100/1689), *Gâyetü'l-Emânî fî Abbâri'l-Katri'l-Yemânî*, thk. Saîd Abdulfettâh Âsûr, Kahire 1968.

ZİRİKLÎ, Hayreddin. *Kitab'ül-A'lâm'ül-Ziriklî*, Daru'l-İlim lil-Melâyin, Beyrut 2002.

 KAMU YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	
Makale Bilgileri:	
Değerlendirme:	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan:	* Bu makale, Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "... " adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş bıldır.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı / Turnitin / intihal.net vb.
Etik Bildirim:	bilgi@turkav.org.tr
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları & Lisans:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Article Information:	
Peer-Review:	Double anonymized - Two External
Ethical Statement:	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks:	Yes / Turnitin / intihal.net etc.
Complaints:	bilgi@turkav.org.tr
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights & Licence:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.